

Курманкулов Ш.Ж., Сатаева Л.А.

ОКУУ ЖҮГҮН ОКУУЧУЛАРГА ӨТКӨРҮҮ ИШ АРАКЕТТЕРИНИН РЕЙТИНГИ

Курманкулов Ш.Ж., Сатаева Л.А.

РЕЙТИНГ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПЕРЕДАЧЕ НАГРУЗКИ СТУДЕНТАМ

Sh.Zh. Kurmankulov, L.A. Sataeva

THE RATINGS OF ACTIVITIES CONDUCTING THE WORKLOAD TO STUDENTS

УДК: 372.853. (575.2)(043.3)

Билим берүүчү стандарт коомдогу болуп жаткан кайра түзүүлөргө ылайык өзгөрүлүп түзүлүшү шарт экендиги жана ар бир коом жааштарды өндүрүшү ишмердүүлүгүнүн активдүү катышуучусу катары көргүсү келгендинги, ошондой эле жааштарга билим берүү процесси алардын керектөөлөрүн эсепке алууга тийиш экендиги белгиленген. Компетентүүлүккө багытталган билим берүү стандартындагы окуучуларды өз алдынча окуганга үйрөтүү функциясы бул окуу жүгүн акырындап окуучуларга өткөрүү менен теңдеш экендиги көрсөтүлгөн жана окуу жүгүн окуучуларга өткөрүү иш аракеттеринде мугалимдердин кандай факторлорго басым жасашкандарына анализ жүргүзүлгөн. Ал эми чындыгында окуучулардын өз алдынча билим алуусуна багыт берүүчү, окуу жүгүн окуучуларга оодарууга эффективдүү көмөктөшүүчү мугалимдерге көп жакындан тааныш эмес факторлордун таасирине жетиштүү баа бере албагандыгы аныкталган.

Негизги сөздөр: билим берүү стандарты, ишмердүүлүк, компетенция, компетенттүүлүк, өнүктүрүү, факторлор, рейтинг, таанып-билүү, үйрөтүү, активдүүлүк.

Образовательный стандарт строится из условия зависимости от изменяющийся перестройки в обществе, и каждое общество хочет видеть молодежь активно участвующий производственной деятельности, а также отмечается, что образовательный процесс должен учитывать их потребности. Функция образовательного стандарта, направленная на компетентность, которая обучает учеников самостоятельному изучению получить знания – это равнозначно тому, что постепенно передавать учебную нагрузку ученикам. При действии передаче учебную нагрузку ученикам проведен анализ, на какие факторы делали усилия учителя. На самом деле учителя, которые в действительности направляют учеников и содействуют самостоятельному изучению получить знания достаточно определено, что нет никакие факторы, чтобы оценить их, учителей, потому что через эффективное воздействие учителя передают учебную нагрузку ученикам.

Ключевые слова: образовательный стандарт, деятельность, компетенция, компетентность, развитие, факторы, рейтинг, познание, обучение, активность.

In this article written the matter about the educational standard that is built on the basis of dependence on changing the restructuring in society and each society wants to see young people actively involved in productive activities and it is also noted that the educational process must take into account their needs. The function of the educational standard aimed at competence, which teaches students to study independently to gain knowledge, it is equivalent on conducting the teaching load to students. There are analysis were carried out on what factors were putting pressure on the teacher's efforts under the action conduct of the teaching load to students. In fact, it was found that teachers were not able to adequately assess the impact of unfamiliar factors on the workload that guided students independently by learning and effectively supported students.

Key words: educational standard, activity, competence, competency, development, factors, ratings, cognition teaching, activism.

Стандартташтыруу – социалдык-экономикалык, өндүрүштүк процесстердин жыйынтыктарына мамлекеттик масштабда бекитилген бирдиктүү нормалар жана талаптар болуп саналат. Билим берүүнүн мамлекеттик стандарты Кыргыз Республикасында мектепке чейинкиден жогорку кесиптик билим берүүгө чейинки билим берүүнүн тутумун куруунун бирдиктүү методологиясын камсыз кылган компетентүүлүккө багытталган стандарттар тутумунун бир бөлүгү болуп саналат. Предметтик стандарт – окуучунун билим алышын, аларга жетишүү ыкмаларын жана предметтин алкагындагы өзгөрүүлөрдүн натыйжаларын жөнгө салган документ. Стандарттын талабына ылайык жалпы билим берүүчү уюмдар үчүн түзүлгөн программа ар бир табигый илимдердин предмети боюнча билим берүүнүн милдеттүү минималдык көлөмүн

аныктайт. Предмет боюнча программа, физиканын мисалында айтсак, мектепте физиканы окутуунун максатын, бул баскычта каралуучу темалардын мазмунун аныктайт, курстун бөлүмдөрү боюнча окуу сааттарын болжолдуу бөлүштүрөт, мугалимдин көрсөтүүсү үчүн сунуштала турган демонстрациялардын тизмесин, окуучу аткара турган тажрыйбаларды, лабораториялык иштерди жана физиканы окутуудан күтүлүүчү натыйжаларды тактайт [7].

Жаңы муундагы билим берүү стандарты коомдогу болуп жаткан кайра түзүүлөргө ылайык өзгөрүлүп түзүлдү. Коомдун өнүгүшү менен идеалдар, моралдык нормалар, баалуулуктар ж.б. алмашат, бул болсо жаш муундарды тарбиялоо жана окутуу процессине (интеллектуалдык, моралдык, социалдык, кесиптик ж.б. сапаттарды калыптандырууга) түздөн-түз таасир этет. Ар бир коом жаштарды жалпы жыргалчылык үчүн түйшөлгөн чыныгы патриоттор, коомдун маданий, саясий, экономикалык турмушунун, өндүрүш ишмердүүлүгүнүн активдүү катышуучусу катары көргүсү келет. Коом өз өнүгүүсүндө өз мүчөлөрүнүн жыргалчылыгын камсыздоого умтулат. Ошондуктан жаштарга билим берүү процесси жаш *инсандын керектөөлөрүн* эсепке алууга тийиш. Мына ушул маселе стандартта эске алынды. Андай иштер ар бир окуучунун жөндөмдүүлүктөрүнө, жеке сапаттарына, кызыгууларына көбүрөөк даражада дал келип, анын өмүр тагдырын камсыздагыдай окуяларга бай жана канааттануу алып келгидей болушу керек [1].

Сурамжылоого 173 мугалим катышты, анын ичинде Бакай-Ата районунун – 31, Кара-Бура районунан – 48, Талас районунан – 57, Манас районунан – 19 жана Талаас шаарынан – 18 мугалим болушту. Сурамжылоого катышкандардын көпчүлүгү математиктер болушту – 60, анткени мектептерде математиктер көпчүлүк мугалимдер болушат. Ал эми калган предметтиктер болжол менен бири бирине барабар болушту физиктер – 29, биологдор – 28, химиктер – 30, географтар – 26. Сурамжылоо бланкасы төмөнкүдөй суроо түшүндүрмөсү менен жазылып 4 катардан (столбиктен) турган таблица менен коштолду жана таасир этүүчү аракеттин 17 түрү саптарда берилди.

Суроо. *Окуу жүзүнүн оордугун мугалимден окуучуга өткөрүп берүү процессин кандай иш аракеттердин негизинде ишке ашырууга болот деп ойлойсуз жана алардын таасири канчалык? Таасир берген иш аракеттерди белгилөө 1-столбикке коюлат, таасир этүү даражасы 1,2,3,4,5 цифрасы менен 2-столбикке коюлат.*

Эгер:

«5» – абдан таасирлүү болсо,

«4» - жакшы эле таасир этсе,

«3» - орточо таасири бар болсо,

«2» - кичине, анча-мынча таасири бар болсо,

«1» - таасири өтө эле аз болсо.

№	Таасир этүүчү иш аракеттердин аталышы	Таасир берет	Таасир этүү даражасы
1.	Окуучуларды жаңы материалды өздөштүрүүгө психологиялык жактан даярдоо.		
2.	Окуучуну өзүнүн ой-пикирин ыраттуу баяндоого үйрөтүү менен.		
3.	Сабакта окуучуларды бири-бирине материалды түшүндүрүп берүү тапшырмаларын аткартуу.		

Анкеталарды анализдеп, 5 баллга чейинки баалоосун аныктап анан район боюнча ар бир факторго берилген баанын орточо маанисин табуу менен жыйынтыгы 1-таблицага түшүрүлдү. Ал эми акыркы ка-

тарда райондор боюнча маанисинин дагы орточо мааниси табылып таблицага жазылды. Орточо маанисинин эң чоңу 4,4 жана эң кичине мааниси 3,3 барабар болду.

1-таблица

Таасир этүүчү иш аракеттердин бааланышы

№	Таасир этүүчү иш аракеттердин аталышы	Райондор, Талас шаары боюнча мугалимдердин берген жообунун орточо маниси					
		Т.р	БА	КБ	Мр	Т.ш	Ор. М
1.	Окуучуларды жаңы материалды өздөштүрүүгө психологиялык жактан даярдоо.	3.7	3.6	3.6	3.5	4.4	3.8
2.	Окуучуну өзүнүн ой-пикирин ыраттуу баяндоого үйрөтүү менен.	4.3	4.0	3.9	3.6	4.4	4.0
3.	Сабакта окуучуларды бири-бирине материалды түшүндүрүп берүү тапшырмаларын аткартуу.	3.9	4.0	3.9	3.4	4.1	3.9
4.	Сабакта окуучуларды бири-бирине суроо бердиртүү.	4.3	4.1	4.3	4.2	4.3	4.2
5.	Окуу материалын жакшы өздөштүргөн окуучуга жетишпеген окуучуга жардам берүүсүн талап кылуу.	3.8	4.3	3.5	4.0	4.4	4.0
6.	Окуучуларды репититорлукка үйрөтүү менен.	3.0	3.4	3.4	3.6	4.0	3.5
7.	Окуу китебинен окуу материалын окуучулардын өздөрү окуусун талап кылуунун ыңгайлуу жолдорун табуу менен.	3.4	3.2	3.7	3.5	3.7	3.5
8.	Окуучулардын өздөрүнө класска сабак өткөртүү менен	3.3	2.8	3.1	3.3	3.8	3.3
9.	Окуучуларга предметтик өздөштүрүүчү материалды өз алдынча окуу ыктарын үйрөтүү менен.	3.5	3.7	3.6	4.0	3.9	3.7
10.	Программалап окутуу методу менен.	3.1	3.1	3.3	2.9	4.1	3.3
11.	Окутуунун оюн методдорун колдонуу менен жүргүзүү.	4.1	3.9	4.0	4.3	4.3	4.2
12.	Сабакта ар кандай логикалык тапшырмаларды берүү.	4.4	4.4	4.3	4.5	4.5	4.4
13.	Сабактан тышкаркы убакта жекече тапшырма берүү.	3.8	4.2	4.0	3.7	4.3	4.0
14.	Окуучуларга жекече тапшырма берип, аны башка окуучулардын алдында презентация жасатуу менен.	3.8	4.2	3.9	4.4	4.4	4.2
15.	Карточкалык тапшырмаларды ар кандайча аткартуу	3.9	3.9	3.7	4.2	4.0	4.0
16.	Интернет ресурстук булактарынан ар кандай керектүү материалдарды таап келүүсүн талап кылып, үйрөтүү менен.	3.5	4.1	3.8	3.7	4.3	3.9
17.	Окуучулардын өз алдынча окуусуна туура багыт берип туруу менен.	3.7	3.5	3.9	3.8	4.3	3.5
	Өз оюнар болсо жазгыла						

2-таблица

Факторлордун ээлеген орду боюнча жайгашуу рейтинги

Катар орду	Таасир этүүчү факторлордун аталыштары	Ордунун орточо баллы
1.	Сабакта ар кандай логикалык тапшырмаларды берүү.	1,0
2.	Сабакта окуучуларды бири-бирине суроо бердиртүү.	2,8
3.	Окуучуларга жекече тапшырма берип, аны башка окуучулардын алдында презентация жасатуу менен.	3,0
4.	Окутуунун оюн методдорун колдонуу менен жүргүзүү.	3,4
5.	Окуучуну өзүнүн ой-пикирин ыраттуу баяндоого үйрөтүү менен.	4,0
6.	Сабактан тышкаркы убакта жекече тапшырма берүү.	4,1
7.	Окуу материалын жакшы өздөштүргөн окуучуга жетишпеген окуучуга жардам берүүсүн талап кылуу.	4,2

8.	Карточкалык тапшырмаларды ар кандайча аткартуу	4,8
9.	Интернет ресурстарынын булактарынан ар кандай керектүү материалдарды таап келүүсүн талап кылып, үйрөтүү менен.	5,0
10.	Сабакта окуучуларды бири-бирине материалды түшүндүрүп берүү тапшырмаларын аткартуу	5,2
11.	Окуучулардын өз алдынча окуусуна туура багыт берип туруу менен.	5,4
12.	Окуучуларга предметтик өздөштүрүүчү материалды өз алдынча окуу ыктарын үйрөтүү менен.	6,1
13.	Окуучуларды жаңы материалды өздөштүрүүгө психологиялык жактан даярдоо.	6,2
14.	Окуу китебинен окуу материалын окуучулардын өздөрү окуусун талап кылуунун ыңгайлуу жолдорун табуу менен.	8,2
15.	Окуучуларды репититорлукка үйрөтүү менен.	8,4
16.	Программалап окутуу методу менен.	9,4
17.	Окуучулардын өздөрүнө класска сабак өткөртүү менен	10,0

Биринчи таблицадан көрүнгөндөй он жети фактордун 4 фактору гана “4” төн чоң балл алышты, ал эми дагы төрт фактор “4” деген баллды алышты. Факторлордун орточо мааниси аныкталган 1-таблицадан өсүү тартибинде ээлеген орду боюнча аныктап, ээлеген орундук катарда кайра жазып мектеп мугалимдеринин ой-пикири боюнча таасир этүүчү факторлордун рейтингти түздү. Ал 2-таблицада берилди. Мына ошол рейтинг боюнча мектеп мугалимдеринин табигый-математикалык предметтерди жаңы муундагы стандарттын талабына ылайык окутууга карата, окуу жүгүн окуучуларга өткөрүү иш аракеттеринде кандай факторлорго басым жасашкандарына анализ жасап көрөлү.

Мектеп мугалимдери окуу жүгүн окуучуларга өткөрүп берүү иш аракеттеринде эң алдынкы орунду, “Сабакта окуучуларга ар кандай логикалык тапшырмаларды берүү” – деген факторго беришти. Чындыгында окуучуларга сабак учурунда ар кандай логикалык тапшырмаларды берүү алардын ой-чабытын өнүктүрүүгө жардам бериши мүмкүн, бирок алардын өз алдынча окуу материалын таанып билүүгө болгон активдүүлүгүн жогорулатууга эң мыкты жол деп айтуу ишенимдүү боло албайт.

Экинчи орунда “Сабакта окуучуларды бири-бирине суроо бердиртүү» - фактору жайгашкан. Мында окуучулар бири – бирине суроо берүүгө көнүгө турган болсо активдүү иш чарасын өнүктүрүү жолунда болот. Бирок мында деле окуучулардын өз алдынча билим алуусуна олуттуу таасир тийгизишин ишенимдүү деп кабыл алуу кыйын. Бул эки фактор тең эле салттуу окутуу технологиясында чыгармачыл мугалимдер

тарабынан мурдатан бери кенири колдонуп жүргөн ыкмалар экендиги белгилүү, мунун натыйжасында окуучулардын сабакка катышуу активдүүлүгүн көтөрүү мүмкүнчүлүгүн жаратышы талашсыз.

Үчүнчү жана төртүнчү позицияда турган “Окуучуларга жекече тапшырма берип, аны башка окуучулардын алдында презентация жасатуу менен” жана “Окутуунун оюн методдорун колдонуу менен жүргүзүү” - деген факторлор окутуунун инновациялык ыкмаларында кенири колдонулууда. Бул факторлордун таасирин мугалимдер туура эле баалашканын көрүүгө болот. Ал эми андан кийинки позициядагы факторлор “Окуучуну өзүнүн ой-пикирин ыраттуу баяндоого үйрөтүү менен”, “Сабактан тышкаркы убакта жекече тапшырма берүү”, “Окуу материалын жакшы өздөштүргөн окуучуга жетишпеген окуучуга жардам берүүсүн талап кылуу” жана “Карточкалык тапшырмаларды ар кандайча аткартуу” – деген аталыштагы факторлор деле салттуу окутууда чыгармачыл мугалимдер колдоно калуучу ыкмаларга киришет. Бул мугалимдерге жакшы тааныш ыкмалардын катарында жүрөт, бирок булар деле окуучулардын активдүүлүгүнүн көтөрүлүшүнө белгилүү деңгээлде позитивдүү салым кошкону менен окуучулардын өз алдынча билим алуу ыгына өтө жеткиликтүү таасир берет деп айтуу талаш маселени жаратышы мүмкүн.

Ал эми чындыгында окуучулардын өз алдынча билим алуусуна багыт берүүчү, окуу жүгүн окуучуларга оодарууга эффективдүү көмөктөшүүчү мугалимдерге көп жакындан тааныш эмес, төмөнкү факторлорго “Интернет ресурстарынын булактарынан ар кандай керектүү материалдарды таап келүүсүн талап

кылып, үйрөтүү менен”, “Сабакта окуучуларды биринин материалды түшүндүрүп берүү тапшырмаларын аткартуу”, “Окуучулардын өз алдынча окуусуна туура багыт берип туруу менен”, “Окуучуларга предметтик материалды өз алдынча окуу ыктарын үйрөтүү менен”, “Окуу китебинен окуу материалын окуучулардын өздөрү окуусун талап кылуунун ыңгайлуу жолдорун табуу менен” жана “Окуучулардын өздөрүнө класска сабак өткөртүү менен” деген факторлордун таасирине жетиштүү баа бере албагандыгы азырынча мугалимдердин окуу жүгүн окуучуларга өткөрүү маселесине толук кандуу кирише албагандыгын, ал маселени ишке ашырууга болгон даярдык деңгээлдеринин төмөндүгүн танууга болбойт. Акыркы белгиленген факторлордун таасирин камтыган ыкма катары эскиден жаралып унутулуп калган, бирок бүгүнкү учурда аны жаңыча максатта колдонууга мүмкүн болгон, мугалимдердин гана күчтүү жактарына таянбастан окуучулардын дагы күчтүү жактарына таянууга мүмкүн болгон *бир ыкма* катары Белл-Ланкестрдик окутуу ыкмасын кайра иштеп, түзөп чыгып

колдонуу максатка ылайыктуу экендиги билинди. Бул маселе боюнча биз изилдөө иштерин жүргүздүк жана анын натыйжалуу жактарын аныктадык [3].

Адабияттар:

1. Абдиев А.Б. К вопросу о формировании содержания общего образования. // Материалы Республиканский межвузовский НПК «Роль образования и науки в модернизации периферийных регионов Кыргызстана». - Бишкек, 1997. - С. 208-213.
2. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии. - М.: Педагогическое общество России, 2000. - 224 с.
3. Курманкулов Ш.Ж., Бешкемпирова В.К. Белл-Ланкестрдык ыкманын негизинде окуучулардын активдештиги жандандыруу. // Эл агартуу №11-12. - 2016. - С. 9-15.
4. Меретукова З.К. Теоретические и практические основы развивающего обучения. - Майкоп: Изд-во Адыг. гос. ун-та, 1994. - 225 с.
5. Репкина Н. В. Что такое развивающее обучение? Научно-популярный очерк. - Томск: Пеленг, 1993. - 64 с.
6. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. - Т.2. - М.: НИИ школьных технологий, 2006. - 816 с.
7. Физика. Жалпы билим берүүчү уюмдар үчүн программалар VII-IX класс. - Б., 2016.